

Rudolf Hauschka

ČLOVEK AKO TROJČLENNÁ BYTOSŤ

Súvislosť tela, duše a ducha v ľudskej ústrojnosti bola v antike samozrejmom predstavou. Mens sana in corpore sano - v zdravom tele zdravý duch - hovorili Rimania a mali pravdu. A predsa je to len jedna strana skutočnosti. Dnes musíme navyše konštatovať: Zdravé telo skrze zdravého ducha. To bude ušiam dnešného človeka znieť absurdne, pokúsme sa však prísť tejto veci na kĺb.

Ako prvú tak aj druhú tézu môžeme pochopiť jedine vtedy, ak podstúpime námahu, ktorá si preniknutie do duchovnovedne orientovanej náuky o človeku žiada. To pripadá mnohým ľuďom ťažké, pretože si doteraz neuvedomujú, že myslenie samotné sa tiež nachádza v evolučnom procese. 19. storočie po prvýkrát v dejinách uchopilo pojem evolúcie (Häckel). Tento pojem však bol použitý len v prírodovede a len pre to v človeku, čo môže byť prírodovedne viac či menej chápané (dedičnosť, embryológia). Že však myslenie samotné podlieha trvalému vývoju, na to prvýkrát poukázal Rudolf Steiner (Filozofia slobody). Práve naše 20. storočie predstavuje prah, podmieňujúci metamorfózu myslenia. Pôrodné bolesti je možné pozorovať všade okolo.

Nechávame sa obsluhovať svojimi myšlienkami, keď vyvíjame techniku a ku svojej pohodlnosti vytvárame civilizáciu. Kto tento egoistický a stále tesnejší myšlienkový život pozná, príde pri intímnom sebazpozorovaní na to, že takéto myšlienky majú povahu tieňa, sú nepodstatné a nedosahujú ku kozmickej skutočnosti, a môže ho napadnúť otázka: Ako by to bolo, keby som ja slúžil mysleniu?

Čo sa stane, ak ponesiem myslenie rozjímavo v sebe, stanem sa celou svojou bytosťou čašou a budem počúvať? Spozorujeme, že týmto novým nesebeckejším myslením - ak je cvičené - prenikáme do ríše živých metamorfóz, kde myšlienky vyrastajú a stávajú sa výrazom kozmického tvorivého myslenia. Blížime sa tým tomu, čo je bytostné, blížíme sa objektívnej skutočnosti.

Od zrivého vedomia starých čias postúpilo ľudstvo k mysleniu pojmov bez obrazu; čím viac sa však duchovný svet uzatváral pred zrakom ľudí, tým menej dosahovali pojmy ku kozmickej skutočnosti. Zato bola podrobená Zem, spočiatku ale len na svojom povrchu, s kauzálnym, na telo viazaným myslením, ktoré sa však musí opäť začať rozpínať, aby postúpilo k novému "nazeraniu".

Ako vždy v dejinách sú to najprv jednotlivci, ktorí novú schopnosť uvedú do života, skôr ako sa jej chopí väčšina. Tak vidíme, ako sa v Goetheho nazerajúcej súdnosti objavujú prvé záblesky bytostného myslenia. Jeho idey boli pre neho bytostnými realitami, ktoré Goethe "videl" (prarastlina). Rudolf Steiner rozvinul tieto nové schopnosti poznania k dokonalosti a v antroposofii im vdýchol život. Tak vznikla aj nová náuka o človeku, ktorá vrhá svetlo na všetky oblasti života a jeho súvislosti s dušou a duchom.

Že človek nie je len mechanizmus, ktorý sa dá vysvetliť fyzikálne chemickými pochodmi a ako stroj opraviť, prestáva byť tu či tam sporným i v oficiálnom lekárstve. Že sú duša a duch reálnymi entitami, práve tak ako telo, sa uznáva menej. Všeobecne sú v duchu a duši vidieť emanácie tela. Už sto rokov máme síce psychológiu, jej história od Th. Fechnera cez Helmholtza, Wundta, Freuda, Watsona až k modernej "faktorovej psychológii" však predsa zreteľne ukazuje, ako je s úbohovou vychádzajúcou dušou vykonaný verejný proces a ako je nakoniec pribitá na kríž (K. König).

Že však telo, duša a duch navzájom v jednom organizme harmonicky pôsobia a že na tom závisí zdravie a choroba, nie je prakticky známe.

Ľudská telesná substancija je nielen živá, ale aj oduševnená a preduchovnená. Aký je však vzájomný vzťah tela, duše a ducha si môžeme objasniť, ak budeme sledovať nerv a krv.

"Krv je zvláštna šťava". Všetko, čo je ľudské, v nej bezprostredne pôsobí. Duch s dušou človeka žije v substancii krvi samotnej, je s ňou neoddeliteľne spätý. Všetky impulzy ľudskej podstaty, vychádzajúce z teplej krvi, sú preto spontánne. Tu je vôľová stránka duševnej podstaty telesne ukotvená. V našom dnešnom stave vedomia nevieme, ako vzniká chcenie. V tejto oblasti prazákladu morálnej substancie takpovediac spíme. Vôľové impulzy prudko stúpajú nahor a až, až sú tu, ich môžeme vnímať a svojím vedomým myslením ich zvažovať a posudzovať.

Táto činnosť vnímania a mysliaceho posudzovania však nespočíva v teplej krvi samotnej, ale zakladá sa na chladnom nerve. Nerv je tiež zvláštnou substanciou, keď sa z neho emancipoval duch s dušou. Ba i životu dáva nerv v každom okamihu zbohom. Neustále akoby hodlal odumrieť. Vie sa, ako málo je nerv schopný regenerácie. Rana v svalovom tkanive sa zahojí rýchlo, poranenia mozgu však bývajú spojené s ťažkými, nenapraviteľnými škodami, ak nie priamo so smrťou. V tom spočíva hlboké mystérium, že vedomie vzniká na úkor života; povedané biblickým obrazom: Zjedenie plodov zo stromu poznania spôsobilo vyhnánie z raja.

Predpokladom poznania je vyviazanie, vyviazanie z poznávaných súvislostí. Kým je poznávajúci duch sám zajatý v súvislostiach ako vôľa v krvi, nemôže vzniknúť žiadne vedomie. V nerve však sa oslobodený duch s dušou môže objektívne zrkadliť. Kto je napr. zajatý v rodinných súvislostiach, bude môcť udalosť, ktorá všetkých členov rodiny hlboko povzbudila, posúdiť objektívne až vtedy, keď sa od skupinovej duše rodiny dištancuje.

Snáď by sme si pre lepšie porozumenie mohli vziať na pomoc obraz z anorganického sveta, ktorý je blízky nášmu chápaniu. V Náuke o substanciiach bolo popísané železo a platina; železo ako chemicky aktívna substancija, ktorá všade v chemických reakciách sama veľmi energicky spolupôsobí, a platina ako prvok, ktorý sa stal chemicky úplne inaktívnym. Platina, ako bolo ukázané, je posledná v rade substancii, ktoré - počnúc železom cez kobalt, nikel, chróm, mangán atď - ukazujú narastajúcou mierou ochabovanie chemickej aktivity, až k jej úplnému odumretiu v platine. Zato sa ale chemická aktivita týchto látok stáva účinnou v ich okolí. Tieto látky povzbudzujú chemické reakcie svojou obyčajnou prítomnosťou, bez toho aby sa samy hmotne týchto reakcií zúčastnili. Chemik ich nazýva katalyzátory. Chemizmus u nich teda nie je zajatý v látke samotnej, ale ako oslobodený chemizmus obklopuje odumretú či odumierajúcu substanciju ako aura alebo ako potencie. Platina svoju ušľachtilú schopnosť sprostredkovať voľnú chemickú silu zaplatila životom.

Nerv a krv sú v ľudskom organizme polárne lokalizované, nerv prevažne v zmyslovo nervovej sústave, krv v sústave látkovej výmeny a končatín. Hlava je potom skutočne aj tou časťou tela, ktorá najviac podlieha silám ustrnutia a smrti, zatiaľ čo živá látková výmena uskutočňuje výstavbu tela bez nášho vedomého pričinenia.

Medzi nervovým pólom a pólom látkovej výmeny sa rozkladá oblasť rytmického systému, v ktorej sa rytmicky do seba vzájomne ponára životné telo a duch s dušou a zase sa navzájom uvoľňujú. Tento dýchajúci život, ktorý pokračuje v pulzujúcom príboji krvi, sa vymaňuje zo spiacich hlbín látkovej výmeny; ešte však nedosahuje až k bdelému vedomiu hlavy. V ňom sa prežíva cítiaca duša. Citové hnutia ako radosť alebo smútok pôsobia bezprostredne na rytmus dychu a pulzu. Kvalita vedomia u cítenia sa však radí - porovnateľná so snívaním - medzi bdiace myslenie a spiacie chcenie.

Až odtiaľto je možné budovať obsahlu, skutočnosti zodpovedajúcu hygienu. Lebo kde je táto súvislosť tela, duše a ducha narušená, objavuje sa choroba.

Duchovno duševnú schopnosť človeka spoznáваме ako vlastnú príčinu choroby. Psychická

predstava choroby - skôr než sa prejaví ako organické poruchy - budú pútať stále väčší záujem lekárov.

Ľudský organizmus je porovnateľný s váhami, kedy rytmická sústava udržuje rovnováhu medzi polaritou nervu a krvi. Sklerotické choroby a choroby zápalové vznikajú podľa toho, či sklerotizujúce procesy nervov prenikajú do látkovej výmeny alebo ohnivé procesy krvi do nervovej oblasti.

Za každou telesnou poruchou tak stojí duchovno duševná skutková podstata a úvodom spomínaná téza "zdravé telo skrze zdravého ducha" sa stáva zrozumiteľnou. Lepšie by sme však museli povedať: "Zdravé telo skrze zdravú súvislosť ducha".

Telo je pri koncepcii dané k dispozícii inkarnujúcemu sa duchu s dušou. V embryonálnom období ako aj ešte v detstve a mladosti musí duch s dušou toto telo pretvoriť na nástroj, ktorý pre neho bude použiteľný. To nie je vždy tak úplne jednoduché. Dané tvary tela nemôžu byť bez problémov správne preniknuté, a tak nastávajú vývojové poruchy a vývojové ochorenia. Takzvané detské choroby (osýpky, šarlach, záškrť atď.) je v tomto zmysle potrebné považovať za nutnú konfrontáciu individuálneho ducha a duše s dedičným telom. Ak ide však o závažnejšie prekážky, deformácie orgánových sústav, ktoré majú svoj pôvod v prúde dedičnosti alebo vznikli poranením, nemôže sa individualita správne vteľiť. Ako podáva pokrivené zrkadlo skreslenú podobu, tak odráža zdeformované telo pokrivený svet duše. Tak vznikajú takzvané duševné choroby. Ono "mens sana in corpore sano" môže byť takto až pochopené v zmysle modernej vedy o človeku.

Z toho, čo tu bolo uvedené, vyplýva obrovský význam pedagogiky, ale aj duchovnovedno orientovanej hygiény výživy pre naplnenie cieľa, aby do sociálneho života vstupovali úplní ľudia.

Vyššie uvedené členenie ľudskej bytosti na telo, dušu a ducha a ich organické spolupôsobenie je základom telesnej trojčlennosti organizmu podľa látkovej výmeny, dychového a krvného obehu a zmyslovo nervovej sústavy. Telom pritom musíme rozumieť telo živé, ako ho čisto fenomenologicky môžeme pozorovať a študovať u rastliny. Pozorovanie rastliny ukázalo, ako - vystavaná, utváraná a oživená z kozmu - žije rastlina ako fyzický jav. Jej podstata, ktorá je základom tohto javu, je však ako silové telo, ktoré tvaruje kozmické prúdenie v praobraz, zhutňuje ho v látky, dáva týmto látkam poriadok a pohyb a vytvára z nich živý organizmus. Spoznali sme ale tiež, ako človek nesie toto silové telo zvnútorne vo svojej ústrojnosti a ako to, čo rastlina prijíma ako utvárajúce sily bezprostredne zo Slnka, Mesiaca a hviezd, vychádza u človeka z orgánových sústav. Toto tvorivé silové telo, ktoré fyzické telo nesie a - podnecované individuálnym duchom a dušou - naživo ho tvaruje podľa svojho duchovného obrazu, môžeme náležite označiť ako telo životné.

Ak teda bytostné články človeka kompletne vypočítame, musíme telo rozlíšiť na telo fyzické a telo životné. Z uvedených úvah je snáď už zrejmé, že súvislosť týchto dvoch tiel je najintenzívnejšie v krvi a že v nerve bolo dané z bohom nielen duši a duchu, ale sčasti aj životu.

Bolo jedným z najplodnejších objavov Rudolfa Steinera, že štyri bytostné články človeka opísal ako účinné v štyroch živloch ľudského tela. Ako opísal Aristoteles v tom najobsiahlejšom zmysle štyri živly ako zrkadlenie stavov Zeme so všetkými ich silami, tak môžeme chápať a študovať kosť, krv, dych a telesné teplo ako javisko, na ktorých sa bytostné články prejavujú.

Fyzické telo zahŕňa samozrejme nielen kosti, ale zákony fyzického tela vládnu počnúc fyzicky merateľnou teplotou, cez plynnú časť, telesné tekutiny, až ku svalom, orgánom a hustejším útvarom. Avšak v kostrovom skelete sa jeho podstata prejaví najrýdzejšie. Utvárajúce sily ho vytvarovali k obrazu osobnosti.

Životné telo pôsobí proti telu fyzickému. Čo je ťažké, stáva sa ľahkým, čo má tendenciu

zhutňovať sa, je opäť rozpúšťané, čo tiahne k ustrnutiu v pevnom tvare, slúži do prúdiaceho pohybu, čo chce odumrieť, je novo oživované. Oživujúca voda je v rastlinnej ríši Matrix, v ktorom dávajú kozmické tvorivé sily vyjaviť sa podstate. Chemické sily, sily zvuku, tónu sú tým, kto tu v kozmickej alchémii koná zázraky tvorby hmoty, jej premeny a zániku. Tak pôsobí tiež životné telo človeka prevažne v telesných tekutinách, krvi, lymfe, moku a všeobecných tekutinách tkanivových; sú to predovšetkým tajomstvá zažívania, látkovej výmeny, ktoré patria do jeho oblasti.

Duša žije v živle pohybu. Dych a krvný obeh ju nesú telesnosťou. Je to živel vzduchu, čo je aj v krvi nositeľom duševných síl, kyslík a kysličník uhličité, ktoré v rytmickom striedaní prúdia od srdca a srdcu. Čo je tu na telesnej úrovni pohybom, je na duševnej úrovni pocitom, svetlom.

Duchovné Ja však žije v teple. Teplo krvi je telesným nositeľom ducha, z ohňa krvi stúpa nahor naše chcenie a naše činy, ktoré nás ako osobnosť odtláčajú v bytí. A kde sa Ja oslobodí od tela, ako je tomu v prípade nervu, je to oheň nadšenia, v ktorom sa Ja vyžíva.

zem - - - - sily utvárania fyzické telo
voda - - - - chemizmus, životné telo
 hudobné sily
vzduch - - - svetlo duša
oheň Ja